

Αλγόριθμοι και Πολυπλοκότητα

Υπολογισιμότητα, Θεωρία Πολυπλοκότητας

Στάθης Ζάχος

Υπολογισιμότητα

- Αριστοτέλης
- Leibniz
- Cantor
- Frege
- Russel
- Hilbert
- Godel
- Turing
- Church
- Kleene

Θέση του Church

Όλα τα γνωστά και τα "άγνωστα" μοντέλα της έννοιας "υπολογιστός" είναι μηχανιστικά ισοδύναμα (effectively equivalent).

Δηλαδή, δοθέντος ενός αλγορίθμου σε ένα μοντέλο για μία συγκεκριμένη συνάρτηση f , μπορούμε μηχανιστικά (με τη βοήθεια μηχανής) να κατασκευάσουμε αλγόριθμο σε ένα άλλο μοντέλο για την ίδια συνάρτηση f .

Ύπαρξη μη-υπολογιστών συναρτήσεων

- Υπάρχουν άπειρα μεν, αλλά μόνο αριθμήσιμα (countable) διαφορετικά προγράμματα. Εκτός αυτού μπορούμε χρησιμοποιώντας κωδικοποίηση να τα απαριθμήσουμε μηχανιστικά (effectively enumerate)³
- Από την άλλη μεριά όμως, ξέρουμε ότι υπάρχουν μη αριθμήσιμες άπειρες (uncountable) διαφορετικές συναρτήσεις. Αυτό αποδεικνύεται με διαγωνιοποίηση (diagonalization), ανάλογη με αυτή που χρησιμοποιούμε για να δείξουμε ότι το σύνολο $\mathbb{R}$ είναι μη αριθμήσιμο⁴

Θεώρημα: το Halting Problem είναι μη-αποκρίσιμο

Απόδειξη. Έστω ότι $\pi_0, \pi_1, \pi_2, \dots$ είναι μια μηχανιστική απαρίθμηση (effective enumeration) όλων των προγραμμάτων. Ας υποθέσουμε ότι το HP είναι επιλύσιμο. Τότε κατασκευάζουμε ένα πρόγραμμα π , που ελέγχει αν το πρόγραμμα π_n με είσοδο n σταματάει ή όχι και ανάλογα με την απάντηση σε αυτόν τον έλεγχο, το πρόγραμμα π σταματάει αν το $\pi_n(n)$ δεν σταματάει, και αντιστρόφως:

π : read(n); **if** $\pi_n(n)$ terminates **then** loop_forever **else** halt

Αποκρισιμότητα (Decidability)

Καταγραψιμότητα (Listability)

Ορισμός Ένα σύνολο S λέγεται αποκρισιμο ή υπολογιστό ή επιλύσιμο (*decidable, computable, solvable*) αν και μόνο αν υπάρχει ένας αλγόριθμος που σταματάει ή μια υπολογιστική μηχανή που δίνει έξοδο «ναι» για κάθε είσοδο $a \in S$ και έξοδο «όχι» για κάθε είσοδο $a \notin S$.

Ορισμός Ένα σύνολο S λέγεται καταγράψιμο (με μηχανιστική γεννήτρια) (*listable, effectively generatable*) αν και μόνο αν υπάρχει μια γεννήτρια διαδικασία ή μηχανή που καταγράφει όλα τα στοιχεία του S . Στην, πιθανώς άπειρη, λίστα εξόδου επιτρέπονται οι επαναλήψεις και δεν υπάρχει περιορισμός για την διάταξη των στοιχείων.

Υπολογιστικά Μοντέλα

- προγράμματα Pascal
- προγράμματα Pascal χωρίς αναδρομή (αφαίρεση αναδρομής με χρήση στοίβας)
- προγράμματα Pascal χωρίς αναδρομή και χωρίς άλλους τύπους δεδομένων εκτός από τους φυσικούς αριθμούς (επιτυγχάνεται με κωδικοποιήσεις)
- προγράμματα WHILE (μόνη δομή ελέγχου το WHILE)
- προγράμματα GOTO και IF
- Assembler-like RAM (random access machine), URM (universal register machine)
- SRM (single register machine) ένας καταχωρητής
- Μηχανή Turing (πρόσβαση μόνο σε μια κυψέλη "cell" της ταινίας κάθε φορά)

Χαρακτηριστικά Υπολογιστικών Μοντέλων

- ντετερμινιστική πολυπλοκότητα σε διακριτά βήματα
- πεπερασμένο σύνολο εντολών που εκτελούνται από επεξεργαστή
- απεριόριστη μνήμη

Άλλα Μοντέλα Υπολογισμού

- παραλλαγές από μηχανές Turing
- Thue: κανόνες επανεγγραφής (re-writing rules)
- Post: κανονικά συστήματα (normal systems)
- Church: λογισμός λ (λ -calculus)
- Curry: συνδυαστική λογική (combinatory logic)
- Markov: Μ. αλγόριθμοι
- Kleene: γενικά αναδρομικά σχήματα (general recursive schemes)
- Shepherdson-Sturgis, Elgott: URM, SRM, RAM, RASP
- Σχήματα McCarthy (If ... then ... else ... $\Rightarrow$ LISP)

Θεώρημα f είναι T_M υπολογιστή ανν

- f είναι WHILE-υπολογιστή
- f είναι GOTO-υπολογιστή
- f είναι PASCAL-υπολογιστή
- f είναι μερικά αναδρομική (partial recursive)

Παραλλαγές Μηχανών Turing

- πολλές ταινίες, μνήμη πλέγματος (grid memory), μνήμη περισσοτέρων διαστάσεων
- μεγαλύτερο Σ
- πολλές παράλληλες κεφαλές
- μη ντετερμινιστικές μεταβάσεις
- μίας κατευθύνσεως, απείρου μήκους ταινία
- εγγραφή και κίνηση της κεφαλής σε κάθε βήμα

Ίδια υπολογιστική δυνατότητα, όχι όμως και αποδοτικότητα (efficiency)

Αφηρημένη Θεωρία Πολυπλοκότητας

Η χρονική πολυπλοκότητα ενός αλγορίθμου που επιλύει κάποιο υπολογιστικό πρόβλημα είναι μία αύξουσα συνάρτηση $T(n)$ όπου n το μέγεθος της εισόδου (*input*). Συγκεκριμένα:

$$T(n) = \max\{\text{\#steps for input } x \mid |x| = n\}$$

Θεωρία Πολυπλοκότητας: μέγεθος εισόδου

Το μέγεθος του input εξαρτάται φυσικά από την αναπαράστασή του. Όμως αν θεωρήσουμε ότι:

- Στην αναπαράστασή του δεν χρησιμοποιούνται σύμβολα που να μην εκφράζουν τίποτα ή να εκφράζουν πληροφορίες που δεν χρειάζονται.
- Κατά την κωδικοποίηση (αντιστοίχιση των εισόδων σε αριθμούς), οι αριθμοί που μένουν αχρησιμοποίητοι είναι «λίγοι». Συγκεκριμένα υπάρχει πολυώνυμο $p(n)$ ώστε για κάθε n , ο n -οστός μεγαλύτερος κωδικός να είναι μικρότερος από $p(n)$.
- Για την αναπαράσταση αριθμών χρησιμοποιείται το δυαδικό, το δεκαδικό ή οποιοδήποτε άλλο σύστημα εκτός από το εναδικό, τότε:

Κάθε αναπαράσταση (*encoding*) της εισόδου μπορεί να διαφέρει μόνο πολυωνυμικά από μία άλλη. Αυτό σημαίνει ότι αν η χρονική πολυπλοκότητα ενός προβλήματος είναι πολυωνυμική, τότε οποιαδήποτε αναπαράσταση για την είσοδο ενός στιγμιοτύπου (*instance*) του προβλήματος και να χρησιμοποιήσουμε, η $T(n)$ παραμένει πολυωνυμική, αφού η σύνθεση πολυωνύμων είναι πολυώνυμο.

Θεωρία Πολυπλοκότητας: αποδοτικότητα αλγορίθμου

Ορισμός Αν υπάρχει κάποιο πολυώνυμο P τέτοιο ώστε: $\forall n, T(n) \leq p(n)$ ($T(n) = O(\text{poly})$) τότε λέμε ότι ο αλγόριθμος είναι αποδοτικός (*efficient*), δηλαδή επιλύει το πρόβλημα σε πολυωνυμικό χρόνο (*Edmonds '68*).

Έτσι λοιπόν, όταν εξετάζουμε την «αφηρημένη» πολυπλοκότητα ενός προβλήματος, πρέπει να έχουμε κατά νου τα εξής:

- Δεν μας ενδιαφέρει κάποιο συγκεκριμένο υπολογιστικό μοντέλο.
- Δεν μας ενδιαφέρει κάποια συγκεκριμένη κωδικοποίηση της εισόδου.
- Δεν μας ενδιαφέρει ο συγκεκριμένος βαθμός του πολυωνύμου.

Non-Determinism

- searching:

```
choose a[i]
verify : if a[i]=x then found
```

- sorting:

```
choose a permutation
verify : a[i]<a[i+1] for all i
```

Non-Determinism: SAT

Παράδειγμα Το πρόβλημα SAT. Έστω x_i προτασιακές μεταβλητές που παίρνουν τιμή True ή False. Ονομάζουμε:

- literals, τους όρους $x_i, \neg x_i$,
- clauses, τις διαζεύξεις (disjunctions) από literals $literal_1 \vee literal_2 \vee \dots \vee literal_m$
- CNF (Conjunctive Normal Form), την ακόλουθη μορφή:

$$clause_1 \wedge clause_2 \wedge \dots \wedge clause_n$$

Ορίζουμε σαν πρόβλημα της Ικανοποιησιμότητας (*SATisfiability*) το εξής:

SAT

Δεδομένα: Μία boolean έκφραση σε CNF

Ερώτηση: Υπάρχει ανάθεση τιμών στις μεταβλητές που να ικανοποιεί την έκφραση (δηλαδή η έκφραση να αποτιμάται σε True);

Optimization vs. Decision Problems

- TSP
- Subgraph Isomorphism
- SAT

Η Κλάση P

$$T(n) = \max_{|x|=n} \{\text{steps to decide } x\}$$

Ένα *DTM* πρόγραμμα M καλείται πρόγραμμα πολυωνυμικού χρόνου αν υπάρχει ένα πολυώνυμο p τέτοιο ώστε: $\forall n \in \mathbb{Z}^+ : T_M(n) \leq p(n)$.

$$P = \{L \mid \exists \text{ πολυωνυμικού χρόνου DTM που αποκρίνεται για την γλώσσα } L\}$$

$$P = \{L \mid \exists \text{ πολυωνυμικού χρόνου DTM που αποδέχεται την γλώσσα } L\}$$

Η Κλάση NP

$$T(n) = \begin{cases} \max_{|x|=n} \{ \min \# \text{ βημάτων για αποδοχή } x \}, & \text{αν κάποιο τέτοιο } x \text{ αποδεκτό} \\ 1, & \text{αλλιώς} \end{cases}$$

Ένα NDTM πρόγραμμα M είναι πολυωνυμικού χρόνου αν:

$$\exists \text{ πολυώνυμο } p : T(n) \leq p(n), \forall n$$

$NP = \{L \mid \exists \text{ NDTM πρόγραμμα } M \text{ το οποίο μέσα σε πολυωνυμικό χρόνο αποδέχεται τη γλώσσα } L\}$

Σχέση P και NP

- $P \subseteq NP$
- $NP \subseteq DEXPTIME$

Αναγωγή κατά Karp

$$A \leq_m^p B : \exists f \in P_f, \forall x (x \in A \iff f(x) \in B)$$

Ιδιότητες:

1. Ανακλαστική: $A \leq_m^p A$.

2. Μεταβατική: Αν $A \leq_m^p B$ και $B \leq_m^p C$ τότε $A \leq_m^p C$. Αυτό αποδεικνύεται εύκολα ως εξής:

- $A \leq_m^p B : \exists f \in P_f, \forall x (x \in A \iff f(x) \in B)$

- $B \leq_m^p C : \exists g \in P_f, \forall x (x \in B \iff g(x) \in C)$

Ιδιότητες Αναγωγής κατά Karp (i)

1. Ανακλαστική: $A \leq_m^p A$.
2. Μεταβατική: Αν $A \leq_m^p B$ και $B \leq_m^p C$ τότε $A \leq_m^p C$. Αυτό αποδεικνύεται εύκολα ως εξής:

- $A \leq_m^p B : \exists f \in P_f, \forall x (x \in A \iff f(x) \in B)$
- $B \leq_m^p C : \exists g \in P_g, \forall x (x \in B \iff g(x) \in C)$

Δηλαδή: $\exists f, g \in P_f, \forall x ((x \in A \iff f(x) \in B) \iff g(f(x)) \in C)$.

Άρα

$$\exists h \in P_h, \forall x (x \in A \iff h(x) \in C)$$

όπου h είναι η σύνθεση των f, g και είναι πολυωνυμική αφού η σύνθεση πολυωνύμων είναι πολυώνυμο. Συνεπώς $A \leq_m^p C$.

Ιδιότητες Αναγωγής κατά Karp (ii)

3. Αν $A \leq_m^p B$ και $B \leq_m^p A$ τότε $A \equiv_m^p B$, και λέμε ότι τα προβλήματα A, B είναι ισοδύναμα ως προς $\leq_m^p$, (π.χ. αν $A, B \in P \Rightarrow A \equiv_m^p B$).
4. Αν $A \leq_m^p B$ και $B \in P \Rightarrow A \in P$. Αυτό αποδεικνύεται εύκολα ως εξής: Αφού $A \leq_m^p B$ σημαίνει ότι υπάρχει συνάρτηση f υπολογίσιμη σε πολυωνυμικό χρόνο τέτοια ώστε:

$$\forall x (x \in A \iff f(x) \in B)$$

Hardness - Completeness

Ένα πρόβλημα L είναι **NP-complete** ως προς $\leq_m^p$ αν:

$$(L \in NP) \wedge (\forall L' \in NP : L' \leq_m^p L)$$

Λήμμα   Αν $L_1 \leq_m^p L_2$, το L_1 είναι **NP-complete** και $L_2 \in NP$ τότε το L_2 είναι **NP-complete**.

Αναγωγή κατά Cook

Λέμε ότι ένα πρόβλημα A ανάγεται κατά Cook σε ένα πρόβλημα B και συμβολίζουμε, $A \leq_T^P B$, αν το A μπορεί να αποφασιστεί από μία πολυωνυμικού χρόνου ντετερμινιστική μηχανή Turing η οποία χρησιμοποιεί ένα μαντείο (*oracle*) για το B . Αυτό σημαίνει ότι η DTM μπορεί να κάνει οσοδήποτε ερωτήσεις για οποιοδήποτε στιγμιότυπο του B και να πάρει στιγμιαία σωστές απαντήσεις.

$$P^A = \{L \mid L \leq_T^P A\}$$

Αναγωγή κατά Cook (συν.)

Ιδιότητες:

- ανακλαστική,
- μεταβατική,
- $\equiv_T^P$

Έννοιες:

- NP-hard ως προς $\leq_T^P$
- NP-complete ως προς $\leq_T^P$